

UDK 81'344.1:81'342.8

Pregledni članak

Primljen 14.07. 2005.

Prihvaćen za tisak 30.11. 2005.

David Mandić

Pula

Autosegmentna fonologija i naglasak

Članak se bavi primjenom autosegmentne fonologije u akcentologiji. Počinje kratkim opisom toga pristupa te osvrtom na njegovu primjenu u proučavanju nekih jezičnih činjenica koje nisu povezane s naglaskom. Nadalje se razmatra primjena autosegmentnog pristupa u prikazivanju nekih prozodijskih, uglavnom tonskih pojava, koje se nisu mogle zadovoljavajuće objasniti starijim teorijama. Tema posljednjeg dijela je hrvatsko naglašavanje - opisuje se jedan od autosegmentnih pristupa naglasku hrvatskoga standardnog jezika, ali i nekim dijalektalnim naglasnim pojavama.

Ključne riječi: autsegmentalna fonologija; generativna gramatika; prozodija; naglasak; ton; razlikovni ton; tonski jezici; razlikovna obilježja; širenje obilježja; tonske alternacije; pomični tonovi; hrvatsko naglašavanje.

Uvod

Autosegmentna fonologija, jedan od novijih pristupa toj jezičnoj razini, razvila se iz generativne fonologije tijekom posljednjih triju desetljeća 20. stoljeća, kao uspješan pokušaj da se točnije i jednostavnije prikažu neke pojave povezane s razlikovnim tonom. Međutim, ubrzo je našla široku primjenu i u drugim područjima jezikoslovlja. U članku će se pokušati ukratko izložiti taj pristup jeziku te pokazati kako se on može primijeniti u opisu raznih prozodijskih pojava.

Prvi dio ovog priloga donosi sažet opis autosegmentne fonologije. Navest će se neke jezične činjenice za čiji se opis autosegmentni način prikaza pokazao osobito pogodnim, poput fonološke opreke po dužini, stopljenih glasova kao što

su afrikate i dvoglasnici, glasovne harmonije i slično. U drugom će se dijelu prikazati autosegmentni pristup prozodiji, ponajprije tonu. Govorit će se o prikazu ravnih i obrisnih tonova te o pojavama poput širenja tona, tonskih alternacija, pomičnih tonova i drugih. Treći je pak dio posvećen hrvatskom naglašavanju. U njemu će biti riječi o fonetskim tonovima u standardnom hrvatskom jeziku, o pridruživanju visokoga tona i siline, prikazivanju tzv. čakavskoga akuta te o još nekim naglasnim pojavama.

Sva će tumačenja biti popraćena primjerima iz nekih od jezika u kojima se na opisanu pojavu može naići.

Što je autosegmentna fonologija

Autosegmentni pristup fonologiji nastao je sedamdesetih godina 20. stoljeća, točnije 1976., kada ga je primijenio Amerikanac John Goldsmith opisujući tonski sustav nigerijskoga jezika igbo.¹ Novim je pristupom Goldsmith pokušao opisati neke tonske pojave u tom afričkom jeziku koje se klasičnim teorijama generativno-transformacijske gramatike nisu mogle zadovoljavajuće objasniti. Da bi bilo jasno o čemu je riječ, recimo najprije nekoliko riječi o generativnoj gramatici.²

Generativni lingvisti razlikuju dvije razine prikaza u fonološkom opisu – temeljnu ili fonološku te završnu ili fonetsku. Temeljna je razina apstraktna, ona sadrži obavijesti o jeziku koje govornik zna napamet (poput morfema i raznih njihovih svojstava). Iz nje se raznim pravilima (koja govornik također zna napamet) izvodi završna razina – ono što se ostvaruje u govoru. Završna je razina, dakle, konkretna.³

Razine prikaza u klasičnim su se generativnim teorijama promatrale kao linearni nizovi odsječaka (fonema), predstavljenih snopovima razlikovnih obilježja (tako se glas /k/ prikazuje matricom [–sonoran, –kontinuiran, –zvučan, +visok, +stražnji]). Naglasak i ton također su se prikazivali kao razlikovna obilježja koja na završnoj razini prikaza čine dio matrice pojedinih odsječaka.

¹ Igbo ili ibo jedan je od mnogih tonskih jezika supsaharske Afrike. Pripada nigersko-kongoanskoj grani nigersko-kordofanske jezične porodice (Matasović (2001: 168)).

² Temeljitiji prikaz generativne gramatike vidi u Mihaljević (1991).

³ Spomenuta pravila i podatke prisutne na temeljnoj razini prikaza govornik uglavnom nesvjesno zapamti tijekom usvajanja jezika.

Takvim se načinom prikaza mnoge pojave nikako nisu mogle objasniti ili je njihovo tumačenje bilo suviše složeno, a često i neprirodno.

Prema autosegmentnom se pristupu, naprotiv, svaka razina prikaza promatra kao da i sama ima nekoliko razina, od kojih se svaka sastoji od linearno poredanih jedinica. Temeljna se razina naziva vremenskom razinom ili okosnicom, a čini je niz vremenskih jedinica prikazanih iksovima (x) ili velikim slovima C i V. Svaki iks predstavlja razdoblje u kojem se može ostvariti jedan glas, dok slova C i V uz to obavješćuju i je li taj glas obilježen kao [+silabički].⁴ Ostale se razine nazivaju melodijskim razinama, a jedinice na njima mogu se također prikazati razlikovnim obilježjima.

Razine se međusobno spajaju crtama pridruživanja, koje pokazuju koji se odsječci na svakoj od njih trebaju ostvariti istovremeno. Tako povezani odsječci tvore cjelinu za koju je Goldsmith izmislio naziv *autosegment*. Prema univerzalnim pravilima, jedna se jedinica na jednoj razini pridružuje jednoj jedinici na drugoj razini. Pridruživanje se obavlja slijeva nadesno, a suvišne se, nepridružene jedinice poništavaju. Prema uvjetu pravilne sastavljenosti, crte pridruživanja se ne smiju križati. Na primjer, hrvatska se riječ *něbo* može prikazati na sljedeća dva načina.⁵

Vremenska razina ili okosnica (u sredini) prikazuje trajanje izgovora glasova, a u drugom načinu prikaza i je li riječ o samoglasniku ili suglasniku. Ispod nje je fonemska razina – sadrži foneme (koji se mogu prikazati i razlikovnim obilježjima), a iznad tonska razina, koja prikazuje tonsku konfiguraciju riječi (velika slova H i L predstavljaju visoki, odnosno niski ton). Zvezdica označuje slog koji nosi naglasnu silinu (udar). Crtama su povezane jedinice koje se istovremeno ostvaruju u govoru (npr. visoki ton i otvornik /e/).

⁴ Slovo V stoji, naime, za samoglasnik, a C za suglasnik. Obilježje [±silabički] razlučuje samoglasnike od ostalih glasova. Popis i tumačenje razlikovnih obilježja vidi u Mihaljević (1991: 111–118), te u Katamba (1989: 42–55).

⁵ Riječ je o završnoj, fonetskoj razini prikaza.

Međutim, dok za neke jezike vrijede samo univerzalna pravila pridruživanja, u drugima povezivanje može biti višestruko – jedinici na jednoj razini može se pridružiti nekoliko jedinica na drugoj. Tako se, primjerice, dugim samoglasnicima u hrvatskom ili pak dugim suglasnicima (geminatama) u talijanskom jeziku pridružuju dvije jedinice na vremenskoj razini.

Hrvatski: *rúka, spāvām*
(«ipak»)

x x x x x	x x x x x x x x
V	V V
r u k a	s p a v a m

Talijanski: *bello* («lijep»), *eppure*

x x x x x	x x x x x x
V	V
b ε l o	e p u r e

Iz prikaza se vidi da se dugi glasovi promatraju kao jedinice na fonemskoj razini koje zauzimaju dva mjesta na vremenskoj razini.

Na sličan se način prikazuju složeni odsječci – afrikate, prenazalizirani suglasnici i kratki dvoglasnici (diftonzi) – tu se pak dvije jedinice na fonemskoj razini pridružuju jednoj na vremenskoj. Evo prikaza afrikate u njemačkom jeziku, kratkoga dvoglasnika u škotskom engleskom te prenazaliziranih suglasnika u jeziku zulu.⁶

Njemački: *pferd* Škotski engleski: *light* Zulu: *ngiyahamba*
(«konj») («svjetlo») («idem»)

x x x x	x x x	x x x x x x x x x
^	^	^ V ^
p f ε r d	l l i t	n g i j a h a m b a

Složeni odsječci imaju dva snopa razlikovnih obilježja (premda se zapravo samo neka obilježja u njima razlikuju, a većina uglavnom ima istu vrijednost), no izgovaraju se kao jedan glas – stoga su oba snopa (ovdje prikazana slovima) pridružena jednoj jedinici na vremenskoj razini.

⁶ Zulu pripada bantuskom ogranku nigersko-kongoanske skupine jezika (nigersko-kordofanska jezična porodica), a govori se u Južnoafričkoj Republici u pokrajinama Natal i KwaZulu (Zululand) (Laughren (1984: 183)).

Višedimenzionalni se pristup pokazao veoma pogodnim za prikaz jezičnih pojava poput jednačenja i glasovne harmonije te nelančane (ili nekonkatenativne) morfologije.⁷ Pogledajmo najprije primjer potonje pojave – dva arapska glagolska oblika izvedena od korijena *k-t-b* «pisati».

Arapski: *katab* (prezent), *kutib* (pasivni perfekt)

a		a			u		i		
x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
k		t			k		t		
					(«pisati»)				

U arapskom se jeziku, dakle, samoglasnici svojstveni pojedinomu obliku riječi promatraju kao svojevrsan gramatički afiks te se izdvajaju na posebnu razinu. Tako se jednostavnije mogu objasniti promjene koje zahvaćaju samo korijen, odnosno samo afiks. One djeluju na samo jednoj razini te ne utječu na jedinice na ostalima.

Glasovne se harmonije i jednačenja pak mogu prikazati kao tzv. širenje nekih obilježja s jednoga fonema na druge. Evo primjera glasovne harmonije u mađarskom jeziku, u kojem se srednji otvornici u nekim gramatičkim nastavcima moraju slagati sa zadnjim otvornikom u osnovi riječi po obilježjima [±stražnji] i [±zaobljen]:⁸

⁷ Najpoznatiji primjeri nelančane morfologije dolaze iz semitskih jezika kao što su arapski ili hebrejski. Riječ je o sustavima u kojima se morfološke kategorije, uz ostalo, izražavaju i raznim infiksima te udvajanjima suglasnika i promjenama samoglasnika unutar korijena. O višedimenzionalnim prikazima u nelančanoj morfologiji vidi McCarthy (1981) i Kaye (1986/87).

⁸ Obilježje [±zaobljen] fonološki je relevantno samo kod prednjih otvornika u mađarskom. Ono, doduše, postoji i kod stražnjih, no samo kao fonetsko svojstvo, pa tako niski otvornik /a:/ nije zaobljen, a svi ostali jesu. Stoga to obilježje kod stražnjih otvornika treba smatrati zalihosnim.

Mađarski: *ember* («čovjek»), *láb* («noga»), *gyümölcs* («voće»); množ. *emberek*, *lábok*, *gyümölcsök*

[–stražnji, –zaobljen] ε m b ε r V k [–visok, –nizak]	[+stražnji] l a a b V k [–visok, –nizak]	[–stražnji, +zaobljen] ʃ y m œ l c V k [–visok, –nizak]
--	---	--

Na temeljnoj razini prikaza, dakle, otvornik u nastavku nije određen s obzirom na obilježja [±stražnji] i [±zaobljen], već samo kao [–visok, –nizak], dakle srednji. Koji će se od triju srednjih otvornika, koliko ih postoji u mađarskom jeziku, ostvariti u govoru, ovisi o vrijednosti obilježja [±stražnji] i [±zaobljen] pridruženih otvorniku u prethodnom slogu. Kaže se da se ta obilježja, sa svojom vrijednošću, šire na otvornike u nastavcima, što se prikazuje isprekidanom crtom.

Na sličan se način prikazuju i jednačenja u hrvatskom jeziku. Tako u prikazu jednačenja po zvučnosti na posebnu razinu treba izdvojiti obilježje [±zvučan], koje se sa zatvornika kojemu je pridruženo širi na prethodni zatvornik.

Uz navedene, autosegmentni se pristup primjenjuje i u proučavanju i prikazivanju mnogih drugih jezičnih pojava, o kojima se neće posebno govoriti.⁹ Budući da je tema članka primjena autosegmentnoga pristupa u prozodiji, u sljedećem se poglavlju donosi pregled nekih od mnogobrojnih prozodijskih pojava u čijem se proučavanju i tumačenju taj pristup uspješno primjenjuje.

Autosegmentni pristup prozodiji

Već je spomenuto kakav je bio pristup naglasnim pojavama u klasičnim teorijama generativne gramatike. Budući da su se prozodijska svojstva (prikazana kao razlikovna obilježja fonema) smatrala dijelom matrice pojedinih odsječaka, bila su potrebna brojna i često prilično složena transformacijska pravila da bi se protumačile neke s tim svojstvima povezane pojave. Taj je

⁹ O autosegmentnom pristupu raznim jezičnim pojavama vidi u McCarthy (1981) (o nelančanoj morfologiji i reduplikaciji), Kaye (1986/87) (o nelančanoj morfologiji), Halle i Vergnaud (1980) (o nelančanoj morfologiji, reduplikaciji i duljenju u zamjenu) i Lieber (1987) (o morfološki uvjetovanim promjenama suglasnika na rubovima riječi, prijelasu i glasovnoj harmoniji).

pristup proizašao iz slaboga poznavanja ili pak zanemarivanja prirode naglasnih obilježja te razlike između njih i razlikovnih glasovnih obilježja.

Naglasna obilježja poput siline ili tona, za razliku od fonemskih obilježja, nemaju apsolutnu, već relativnu vrijednost. Prikazivanje tona ili siline kao razlikovnoga obilježja podrazumijevalo bi da odsječak koji nosi ton, odnosno silinu, ima neko inherentno artikulacijsko ili akustičko svojstvo kojim se razlikuje od drugih sličnih jedinica. No nije tako. Vrijednost naglasnih obilježja utvrđuje se sintagmatski – međusobnim uspoređivanjem jedinica kojima ona mogu biti pridružena, a izvan okoline nije utvrdiva.¹⁰ Ta se obilježja stoga mogu «prebacivati» s jedne jedinice na drugu – ako, na primjer, jedan slog u nizu izgubi naglasak, automatski ga dobiva neki drugi slog (usporedi, primjerice, prenošenje naglasaka na prednaglasnicu u hrvatskom jeziku). U slučaju razlikovnih glasovnih obilježja takvo što nije moguće. No krenimo redom.

Već je u prvom poglavlju pokazano (na primjeru hrvatske riječi *nebo*) kako se u autosegmentnim teorijama prikazuju silina i ton. Silinu, dakle, simbolizira zvjezdica (*), kojom je označen naglašeni slog.¹¹ Ton se pak izdvaja na posebnu, tonsku razinu, dok se fonemi prikazuju na fonemskoj razini. Tonovi se označavaju velikim slovima: H (visoki), L (niski) i M (srednji).¹² Te oznake ne predstavljaju neko inherentno svojstvo fonema, s kojim se on uvijek ostvaruje, već samo odnos odsječka koji nosi ton prema ostalim sličnim jedinicama u njegovoj okolini. Tonovi su crtama pridruživanja spojeni za jedinice na vremenskoj razini koje predstavljaju more ili jezgru sloga, ili pak za silabičke odsječke na fonemskoj razini (koji također predstavljaju more ili jezgru sloga).

Tako se mogu prikazati ravni tonovi, primjerice, u indijanskom jeziku sarsi, koji ima spomenuta tri tona, te u afričkom jeziku mende, koji ima visoki i niski ton.¹³ Pritom jedan ton može biti povezan s nekoliko slogova (ili mora). Evo primjera:

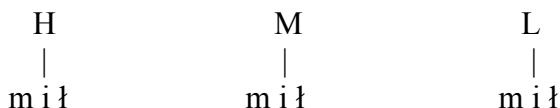
¹⁰ Na primjer, glas /m/ označen je obilježjem [+nazalan] jednostavno zato što tijekom njegova izgovora dio zračne struje prolazi kroz nos. To je njegovo inherentno obilježje. Za otvornik /o/, naprotiv, ako je izdvojen iz okoline, nemoguće je reći je li naglašen ili ne te nosi li, na primjer, visoki ton. To se može utvrditi samo onda kada je taj glas dio niza jedinica koje mogu biti naglašene ili nositi ton.

¹¹ Silina (udar), naime, obuhvaća cijeli naglašeni slog (ili rimu), dok se ton u nekim jezicima pridružuje manjim jedinicama – morama. Silina je predmet posebne grane fonologije – metričke fonologije (vidi Mihaljević (1991: 41–62)).

¹² Slova H, L i M zapravo su skraćeni engleski nazivi tonova – *high*, *low* i *mid*.

¹³ Sarsi pripada atapaskanskom ogranku porodice na-dené, a govori se u kanadskoj saveznoj državi Alberti (Dobrovolsky i Katamba (1997a: 44)). Mende pripada nigersko-kongoanskoj skupini jezika. Govori se u državi Sierra Leoneu (Matasović (2001: 167)).

Sarsi: *míl* («moljac»), *mīl* («klopka»), *mìl* («san»)

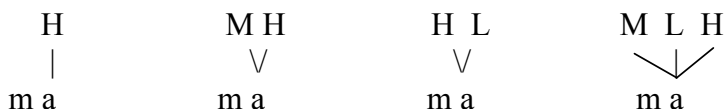
Mende: *háwámá* («struk»), *kpàkàli* («tronožac»)

No dok je za prikaz ravnih tonova još i moguće uvesti obilježja poput [±visok], [±nizak] i slično, već kod prikaza obrisnih (konturnih) tonova nastaju problemi. Dakako, mogli bi se uvesti uređeni nizovi obilježja, poput [[+visok][+nizak]] za silazni ton, no tada se ne bi mogla utvrditi jasna granica između jednoga odsječka i niza odsječaka. Još je složenija situacija uvede li se, na primjer, obilježje [±silazan].

U autosegmentnim se teorijama obrisni tonovi promatraju jednako kao i složeni glasovi, o kojima se govorilo u prvom poglavlju – nekoliko se jedinica na tonskoj razini pridružuje jednoj na fonemskoj razini. Obrisni se tonovi, znači, zapravo promatraju kao kombinacije ravnih, što olakšava tumačenje i objašnjava prirodu mnogih tonskih pojava od kojih će se neke razmatrati u ovom članku. No pogledajmo najprije kako se prikazuju obrisni tonovi na primjerima iz mandarinskoga jezika (prvi ton je ravan):¹⁴

Mandarinski: *mā* («majka»), *má* («konoplja»), *mà* («koriti»), *mǎ* («konj»)

Iz prikaza se, dakle, pored osnovnih obavijesti o tonu (je li ravan ili obrisan, uzlazan ili silazan i slično), mogu doznati još neke detaljnosti o njegovu karakteru. Vidljivo je, primjerice, da uzlazni ton u mandarinskom počinje kao

¹⁴ Mandarinski (pǔtōnghuà) pripada kineskoj grani sino-tibetske jezične porodice i službeni je jezik NR Kine, a govori se uglavnom na sjeveru zemlje.

srednji, a završava kao visoki, da silazni počinje kao visoki, a završava kao niski te da se silazno-uzlazni najprije spušta od srednjega do niskog, a potom se diže do visokoga. Takvi se podaci ne mogu izraziti obilježjima poput [\pm silazni] ili [\pm uzlazni], a u nekim su jezicima bitni.¹⁵

Međutim, možda najveća pogodnost višedimenzionalnih prikaza leži u činjenici da oni, kako je već spomenuto u prikazu nelančane morfologije, omogućuju pretpostavku da neka pravila djeluju na samo jednoj razini, ne utječući nikako na jedinice na drugima. Takvo pravilo postoji, na primjer, u jeziku moru.¹⁶ U tom afričkom jeziku, naime, postoje samo ravni temeljni tonovi, no na završnoj se razini prikaza, kao rezultat raznih stezanja, stapanja i ispadanja samoglasnika, pojavljuju i obrisni tonovi. Evo primjera:

Moru: *ká* + *ùmu* > *kûmu* (3.jd.prez. «trčati»), *màá* > *mǎ* («mi»)

H	L		H L		L H		L H
		→	∨			→	∨
k a	u m u		k u m u		m a a		m a

U riječi *kûmu* fonem /a/ je potpuno nestao, a njegov je ton pridružen susjednomu fonemu /u/. Da je ton pak sastavni dio matrice fonema, i on bi nestao.¹⁷ Stoga je bolje pretpostaviti da pravilo (glasovna promjena) u ovom primjeru djeluje samo na fonemskoj, no ne i na tonskoj razini. Pojava kada se ton zadržava i onda kada se njegov nosilac poništi ili se pretvori u jedinicu koja ne može nositi ton naziva se tonskom stabilnošću.

Postoje, međutim, i pravila koja djeluju samo na tonskoj razini. U jeziku šona, na primjer, visoki se ton zamjenjuje niskim u riječima kojima prethodi prijedlog

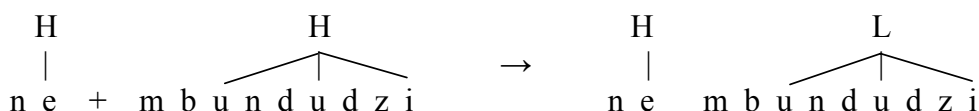
¹⁵ Za govornike mandarinskoga jezika, doduše, takvi podaci nisu veoma važni, no jesu za govornike jezika kao što su, primjerice, kantonski ili hmong, u kojima se neki obrisni tonovi ne razlikuju po smjeru (uzlazan, silazan...), već po razini na kojoj počinju i(li) završavaju. Kantonski se jezik (yuè) govori na jugu Kine (u Hongkongu i široj okolici), a pripada, kao i mandarinski, kineskoj grani sino-tibetske jezične porodice. Jezik hmong (ili miao) pripada porodici hmong-mien (ili miao-jao), a govori se u južnoj Kini i Laosu. Vidi i Matasović (2001: 154–158).

¹⁶ Moru je nilosaharski jezik koji se govori u Sudanu (Matasović 2001: 174). Primjer iz Dobrovolsky i Katamba (1997b: 129f).

¹⁷ Tonovi se zapravo pridružuju slogovima ili morama, a ne fonemima, pa je bolje reći da se gubljenjem samoglasnika /a/ kao glavnoga dijela sloga (jezgre) izgubio i slog, a ton koji se ostvarivao na njemu pridružen je sljedećemu slogu.

né («sa»): *né* + *mbùndùdzí* («crvi») > *né-mbùndùdzì* («s crvima»).¹⁸ Promjena zahvaća ton svih, a ne samo prvoga sloga u riječi. Ako se ton promatra kao obilježje samoglasnika, potrebno je uvesti iterativno pravilo, koje djeluje nekoliko puta, sve dok ne promijeni ton svih triju slogova. U autosegmentnim se teorijama pak pretpostavlja da je svim slogovima te riječi pridružen jedan visoki ton (usporedi i primjere iz jezika mende), koji se pod utjecajem pravila $H \rightarrow L / né_$ mijenja u niski.

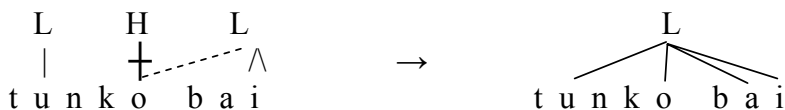
Šona: *né* («s») + *mbùndùdzí* («crvi») > *né-mbùndùdzì* («s crvima»)

Potrebno je, dakle, samo jedno pravilo, koje djeluje samo jednom, i to samo na tonskoj razini. Promjene izazvane takvim pravilima nazivaju se tonskim alternacijama.

Tonske alternacije u nekim riječima (ili morfemima) nastaju pod utjecajem tona susjednih riječi (ili morfema). Tako na primjer u jeziku duwai riječ *bàì* («nije») mijenja visoki ton u prethodnoj riječi u niski:¹⁹

Duwai: *tùnkó* («ovca») + *bàì* > *tùnkò bàì* («to nije ovca»)

Riječ je, dakle, o tonskom jednačenju, koje se prikazuje kao širenje niskoga tona u riječi *bàì* na prethodnu riječ. Prema univerzalnom se pravilu nepridruženi visoki ton poništava, a dva jednaka susjedna tona (ovdje niska) stapaju se u jedan.

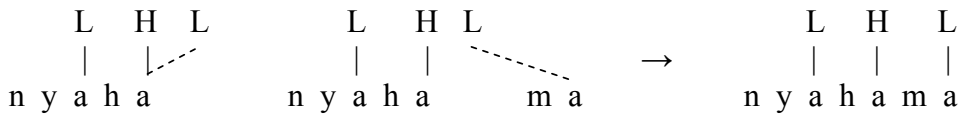
¹⁸ Šona je bantuski jezik (nigersko-kordofanska jezična porodica) koji se govori u Zimbabweu, Mozambiku i Zambiji (primjer i podaci o jeziku Gussenhoven i Jacobs (1998: 142f, 281).

¹⁹ Duwai se govori u Nigeriji, a pripada čadskoj grani afrazijske porodice jezika. Jednu od grana te jezične porodice čine i semitski jezici (www.ethnologue.com).

Neke, često veoma složene, tonske alternacije uzrokuju tzv. pomični tonovi (engl. *floating tones*). U tonskim je jezicima, naime, svakomu morfemu koji ima vlastiti ton na temeljnoj razini prikaza pridružena jedna od mogućih tonskih konfiguracija, poput H, L, HL, LH, LHL i slično. Koje su konfiguracije moguće, ovisi o jeziku. Broj tonova u tonskoj konfiguraciji i broj slogova (ili mora) u morfemu ne mora biti jednak. Ako ima više slogova nego tonova, jedan se ton širi na nekoliko slogova.²⁰ Ako je pak više tonova nego slogova, nastaju pomični tonovi.²¹

U nekim se jezicima pomični tonovi tijekom derivacije pridružuju nekomu od susjednih slogova. Ako taj slog nema vlastitoga tona, on se na završnoj razini prikaza pojavljuje s pomičnim tonom, no ako ima, taj se ton kombinira s pomičnim ili ga pomični ton zamjenjuje, što se opaža kao tonska alternacija. Evo primjera iz jezika mende:

Mende: *nyàhâ* («žena») + *ma* («na») > *nyàhámà* («na ženi»)

Budući da je riječ *nyàhâ* dvosložna, a u leksičkom opisu ima tri tona, posljednji se ton pridružuje nalijevo, zadnjemu slogu, gdje se stapa s visokim tonom u obrisni silazni ton. No doda li se riječi kakav nastavak bez vlastitoga tona, posljednji se ton pridružuje njemu. U oba se slučaja, dakle, pomični ton pridružuje nekoj jedinici na fonemskoj razini te se na završnoj razini prikaza ostvaruje.

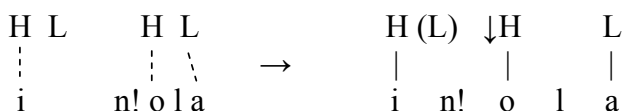
No u mnogim se jezicima pomični tonovi ne ostvaruju na završnoj razini prikaza, ali se niti ne poništavaju. Njihova se prisutnost može dokazati na temelju nekih pojava, kojih ne bi bilo da nema pomičnoga tona koji ih uzrokuje. U afričkim je jezicima česta pojava tzv. spuštanje (*downdrift*). Ono se može opisati na sljedeći način: visoki ton niži je od prethodnoga visokog tona ako se između njih nalazi niski ton. «Spuštenji» se ton ipak opaža kao visoki jer je viši

²⁰ Kao u navedenim riječima iz jezika mende (*hàwámá* i *kpàkàli*), *duwai* (*bàì*) i šona (*mbúndúdzí*) (vidi gore), koje sve imaju po nekoliko slogova, ali samo jedan ton u tonskoj konfiguraciji.

²¹ To je samo jedna od okolnosti koje dovode do pojave pomičnih tonova. Više o takvim tonovima vidi u Clements i Goldsmith (1984).

od susjednih niskih tonova. Međutim, visoki je ton katkad niži od prethodnoga visokog tona i kada među njima nema slogova s niskim tonom.

Primjerice, u riječi iz jezika zulu $i^1nqóla$ («zaprežna kola») visoki je ton u drugom slogu niži od visokoga tona u prvom slogu, što je označeno strelicom. U tom jeziku imenski prefiksi (uglavnom su dvosložni) imaju tonsku konfiguraciju HL, no budući da je prefiks *i-* jednosložan, pridružuje mu se samo jedan, visoki ton.²² Niski ton pak ostaje nepridružen, ali prisutan je na završnoj razini prikaza, gdje uzrokuje sniženje sljedećega visokog tona (tzv. *downstep*).²³

Drugim riječima, govornici jezika zulu osjećaju da početni visoki ton u korijenu mora biti nešto niži od visokoga tona u prefiksu, jer je to tako kada je prefiks dvosložan (i ima niski ton u drugom slogu). Stoga taj ton u izgovoru snizuju, što se tumači kao utjecaj nepridruženoga niskog tona.²⁴

Pogledajmo, na kraju, kako se u autosegmentnim teorijama prikazuje gramatički ton. Najprije, što je uopće gramatički ton? U mnogim jezicima (uglavnom u supsaharskoj Africi) ton služi i kao oznaka gramatičkih kategorija poput vremena, broja ili padeža. U njima postoje morfemi koji su na fonoemskoj razini jednaki, no razlikuju se po tonskim konfiguracijama koje su im pridružene.²⁵ Neke su pak kategorije gdjekad izražene samo tonom. Evo primjera iz afričkoga jezika bini.²⁶

²² Riječ je o tzv. prvom pravilu pridruživanja početnoga tona, koje je svojstveno jeziku zulu – prvi ton u tonskoj konfiguraciji pridružuje se prvomu slogu morfema. Ako je morfem jednosložan, ostali tonovi ostaju nepridruženi (Laughren (1984: 186)).

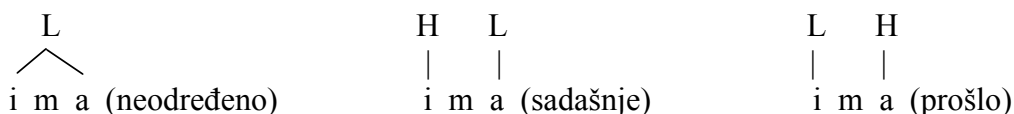
²³ Laughren (1984: 194).

²⁴ No da taj pomični niski ton doista postoji i da nije tek puka apstrakcija, dokazuje druga pojava iz jezika zulu. Kada se riječ nađe pred pauzom, dulji se samoglasnik u predzadnjem slogu. Ako je navedeni prefiks *i-* dodan jednosložnomu korijenu, on se, kao predzadnji slog riječi, pred pauzom dulji i niski se pomični ton pridružuje njegovoj drugoj mori, čime nastaje silazni obrisni ton: $i^1njá$ («pas») > $i:njá$ (=injá). Vidi Laughren (1984).

²⁵ Tako u jeziku zulu glagolski prefiks *u-* s niskim tonom označava drugo lice jednine, a s konfiguracijom HL treće lice jednine, na primjer: $ùyàhàmbà$ («ideš»), $úyàhàmbà$ («ide»).

²⁶ Bini pripada nigersko-kordofanskoj porodici jezika, a govori se u Nigeriji (Dobrovolsky i Katamba (1997a: 46)). Više o gramatičkom tonu u afričkim jezicima vidi u Clements i Goldsmith (1984).

Bini: *ima* («pokazivati») – tonom se razlikuju glagolska vremena

Tonske se konfiguracije kojima je pridruženo gramatičko značenje mogu smatrati svojevrsnim morfemima koji nemaju fonološku sastavnicu, već se ostvaruju samo na tonskoj razini.

Svaku od opisanih pojava bilo je teško, ako ne i nemoguće, zadovoljavajuće objasniti u sklopu klasičnih teorija generativne lingvistike. Iz primjera je vidljivo da je autosegmentni pristup tu mnogo učinkovitiji. O tome kako se taj pristup može primijeniti u opisu hrvatskoga naglašavanja, govorit će se u sljedećem poglavlju.

Autosegmentni pristup hrvatskomu naglasku

U naglasnom sustavu hrvatskoga standardnog jezika, kako se može pročitati u gotovo svim gramatičkim priručnicima, ali i drugim napisima u kojima se obrađuje ta tema, postoje četiri naglasaka i zanaglasna dužina. Naglasci se razlikuju, tvrdi se često, po dužini i kretanju tona, pa postoje dva duga i dva kratka naglasaka – po jedan uzlazni te po jedan silazni.²⁷

U generativnim se pak teorijama dužina promatra kao svojstvo samoglasnika, a ne naglasaka, a ni dva obrisna tona koja potom preostaju – uzlazni i silazni, ne smatraju se fonološkim, već fonetskim pojavama. Silazni je ton, naime, bolje promatrati kao slijed visokoga i niskih tonova, pri čemu se visoki ton nalazi u naglašenom slogu (tj. slogu sa silinom), a uzlazni kao slijed niskoga tona u naglašenom i visokoga u sljedećem slogu.

Evo kratkoga opisa jedne generativne teorije o hrvatskom naglasku.²⁸ Prema toj je teoriji nekim morfemima na temeljnoj razini prikaza pridružen visoki ton, a nekima nije. Visoki se ton može pridružiti samo prvoj (ili jedinjoj) mori u slogu. Ako se riječ sastoji od nekoliko morfema s visokim tonom, ostvaruje se samo prvi, a ostali se poništavaju. Kada je visoki ton pridružen nepočetnom slogu riječi, u prethodnom slogu nastaje fonetski uzlazni ton – to je uzlazni

²⁷ Barić i dr. (1995: 67f).

²⁸ Riječ je o veoma pojednostavljenom opisu. O nekim generativnim opisima hrvatskoga naglasaka vidi u Browne i McCawley (1965).

naglasak. No kada je temeljni visoki ton pridružen početnomu slogu riječi, fonetski se uzlazni ton nema gdje ostvariti. Slijed početnoga visokog tona i niskih tonova opaža se kao obrisni silazni ton (silazni naglasak).

Domena tih pravila je fonetska (prozodijska) riječ. Uzlazni se ton, naime, također ostvaruje na zadnjem slogu prednaglasnice koja prethodi riječi s početnim visokim tonom – ta se pojava tradicionalno naziva slabim ili oslabljenim prenošenjem naglaska. Jako (ili neoslabljeno) prenošenje događa se pak kod riječi čiji nijedan morfem nema temeljnoga visokog tona. Visoki se ton kod takvih riječi automatski pridružuje prvoj mori početnoga sloga (što se opaža kao silazni naglasak). Ako je ispred riječi prednaglasnica, visoki se ton pridružuje prvoj mori čitave fonetske riječi.

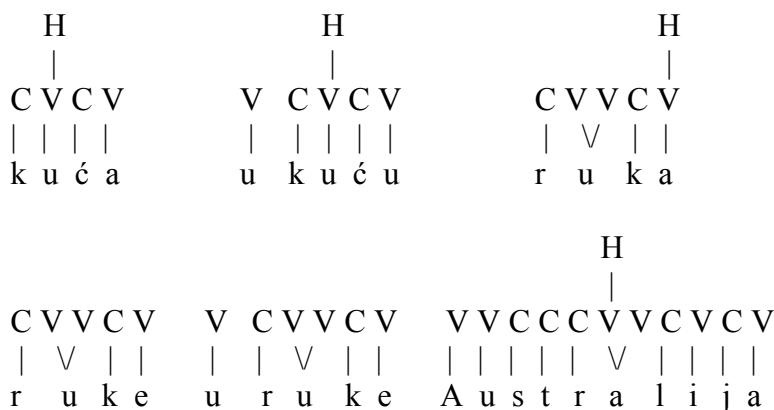
Jasno je da se takav opis može odnositi samo na tzv. strogonovoštokavske govore, u kojima je u povijesti beziznimno provedeno povlačenje naglaska (siline) na prethodni slog i u kojima se dosljedno provode oba pomicanja naglaska na prednaglasnicu.²⁹ No za standardni hrvatski naglasni sustav – u kojem postoje nepočetni, pa i završni silazni naglasci, a prenošenje na prednaglasnicu više je nego nedosljedno – takav pristup nije prikladan. Isto vrijedi i za većinu hrvatskih novoštokavskih govora.

Autosegmentne teorije i tu su u prednosti. Prema nekima od njih, visoki je ton dio leksičkoga opisa morfema, a silina se pridružuje prema tonu. Prema drugima su pak i silina i visoki ton prisutni na temeljnoj razini prikaza. Sljedeći se prikaz temelji na jednoj od teorija s leksičkim visokim tonom, no ne i udarom. Ton se, naravno, prikazuje na posebnoj, tonskoj razini, fonemska struktura riječi na fonemskoj razini, dok se opreka po dužini (kod samoglasnika) može prikazati na vremenskoj razini (vidi prvo poglavlje) ili pak udvojenim pisanjem dugih samoglasnika (što predstavlja dvije more). Morfemi se dijele na dvije skupine – jednima je pridružen temeljni visoki ton (H), drugima nije.³⁰

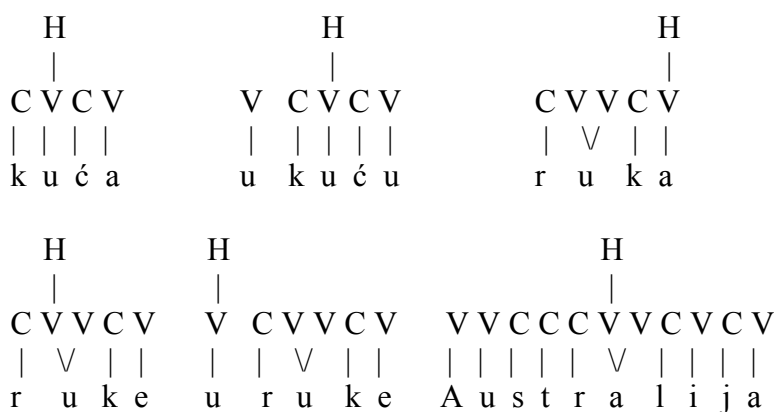
²⁹ Dosljedno pomicanje siline na prethodni slog svojstveno je novoštokavskim govorima, a kao živi jezični proces djelovalo je po svoj prilici u 15. stoljeću. Rezultat je toga pomicanja i slabo prenošenje naglaska na prednaglasnicu, koje je nakon prestanka djelovanja pomicanja postalo postleksičko pravilo te se očuvalo do danas. Jako je prenošenje također postleksičko pravilo, no mnogo starije od slaboga prenošenja – nastalo je djelovanjem nekih nedovoljno razjašnjenih naglasnih promjena još u slavenskom prajeziku. Treba naglasiti da u današnje vrijeme najvjerojatnije ne postoje govori u kojima se oba pomicanja provode beziznimno.

³⁰ Ako se riječ sastoji od nekoliko morfema s visokim tonom, uglavnom se ostvaruje prvi, a ostali se poništavaju prema univerzalnom pravilu o poništavanju nepridruženih jedinica. Katkada se, međutim, prvi visoki ton ne ostvaruje – na primjer kod složenica s naglaskom na drugom dijelu (ili na spojniku).

Hrvatski: *kùća, rúka, rúke, ù kuću, ù rúke, Austrálija*

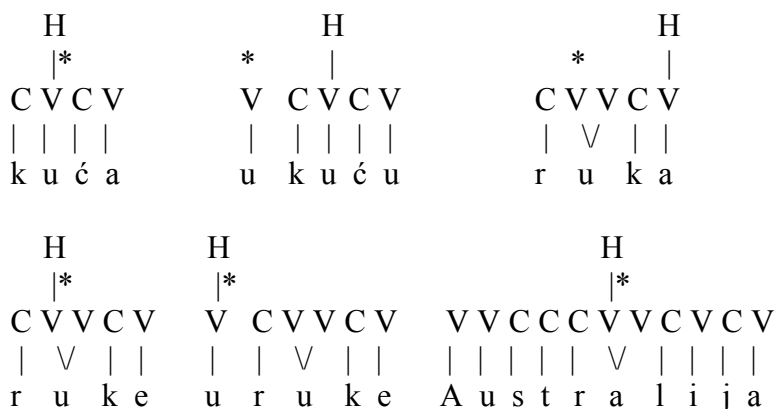

Riječi koje nemaju visoki ton na temeljnoj razini dobivaju ga tijekom derivacije – pridružuje se prvoj mori početnoga sloga (uključujući prednaglasnice).

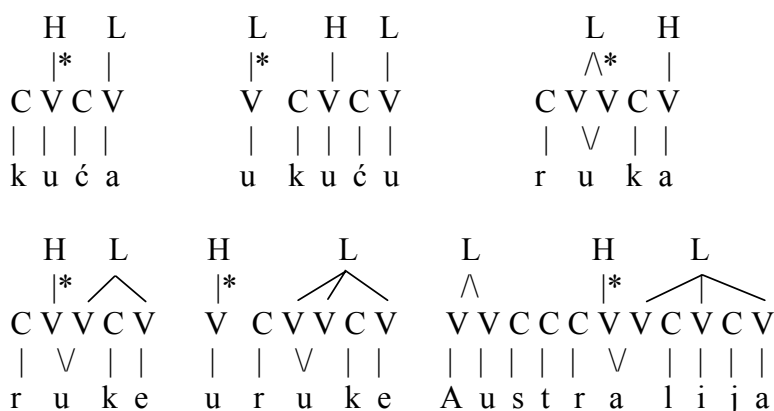

Silina se pridružuje prema visokom tonu – prethodnomu ili, ako je slog s visokim tonom prvi u fonetskoj riječi, istomu slogu (jer nema prethodnoga). Mnogo se rjeđe silina pridružuje nepočetnomu slogu s visokim tonom.³¹

³¹ Visoki ton i silina pridruženi istomu slogu opažaju se kao silazni ton (naglasak). Riječi s nepočetnim silaznim naglaskom pripadaju nekim rubnim premda dobro definiranim skupinama – to su mnoge tuđice, složenice sa silaznim naglaskom na drugom dijelu, genitiv množine višesložnih imenica muškoga roda koje u nominativu jednine imaju uzlazni naglasak na predzadnjem slogu i nepostojano *a* te neki uzvici i kratice.

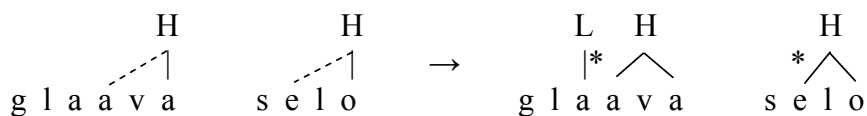
Na kraju derivacije svim se morama kojima nije pridružen visoki ton automatski pridružuje fonetski niski ton.

Hoće li se naglasak ostvariti na prednaglasnici, tj. hoće li biti prenošenja (slabog i jakog) ovisi o redosljedu primjene pravila. Drugim riječima, ako spajanje glavne riječi i prednaglasnice prethodi pridruživanju siline (i visokoga tona, kod riječi koje nemaju temeljni ton), silina se (i visoki ton, kod riječi bez tona) pridružuje prednaglasnici. Ako se pak silina pridružuje prije nastanka fonetske riječi, prednaglasnica ostaje nenaglašena.³²

³² Podrobnije o autosegmentnom pristupu hrvatskom naglašavanju vidi u Babić (1988), Babić i Josipović (1991) i Jelaska (2004).

U nekim se hrvatskim dijalektima riječi s uzlaznim naglaskom, kao *gláva* ili *sèlo*, izgovaraju s visokim tonom u prvom zanaglasnom, ali i u naglašenom slogu.³³ Mora se pretpostaviti da se u tim idiomima visoki ton prije pridruživanja fonetskoga niskog tona širi ulijevo na drugu ili jedinu moru prethodnoga sloga. Evo autosegmentnoga prikaza te pojave:

Razlika između sustava s proširenim i onih s neproširenim visokim tonom najviše dolazi do izražaja kada riječ s kratkouzlaznim naglaskom na predzadnjem slogu stoji pred pauzom (npr. na kraju rečenice). U tim se uvjetima, naime, zbog silazne intonacije rečenice spušta visoki ton u zadnjem slogu riječi (ostvaruje se kao niski). To u idiomima s proširenim visokim tonom uzrokuje gubljenje razlike između silaznog i uzlaznog fonetskog tona (naglasaka), dok se u idiomima s neproširenim visokim tonom ona čuva.

Prošireni:

Neprošireni:

U govorima u kojima se visoki ton širi, dakle, kratkouzlazni se naglasak pred pauzom (||) zapravo ostvaruje kao silazni (usporedi s prikazom riječi *kùća*). Međutim, idiomi u kojima nema širenja visokoga tona razliku među fonetskim obrisnim tonovima čuvaju u svim položajima – uzlazni se naglasak ostvaruje kao niski ton pridružen morama dvaju slogova, a silazni, naravno, kao slijed visokog i niskog tona.

Postoje govori u kojima se razlika između dvaju obrisnih tonova ostvaruje i u zadnjem slogu riječi. To su idiomi u kojima su ispali neki kratki otvornici na kraju riječi, uglavnom /i/, čime je dokinut zadnji slog. Razlika među tonovima u

³³ Uzlazni se naglasci tako izgovaraju i u standardnom srpskom jeziku (Jelaska (2004: 209, bilješka 4)).

zadnjem (nekoć predzadnjem) kratkom slogu postoji samo u govorima s neproširenim temeljnim visokim tonom. Evo prikaza.³⁴

Imperativ (2.jd.): *v\`di, r\`eci; v\`d', r\`ec'*

Neprošireni:

H	L		L	H		H	L
*			*				
v	i	d	i	r	e	c	i
				v	i	d	r
							e
							c

Prošireni:

			H			H
		*	^			
		r	e	c	i	r
						e
						c

U mnogim čakavskim i kajkavskim, ali i u nekim štokavskim (staroštokavskim) govorima postoji poseban tip naglasaka, tzv. čakavski ili starohrvatski akut.³⁵ Često su to tzv. tronaglasni sustavi (s akutom te kratkim i dugim silaznim naglaskom), ali ima i peteronaglasnih sustava – s četiri naglasaka kao u novoštokavskom i akutom. Dok se u sustavima bez akuta visoki ton na temeljnoj razini može pridružiti samo prvoj mori u slogu, u sustavima u kojima on postoji dopušteno je pridruživanje visokoga tona drugoj (tzv. neupravnoj) mori. Zapravo, akut je površinski odraz slijeda niskog i visokog tona u naglašenom slogu. Evo primjera s trima dugim naglascima iz lastovskoga govora.³⁶

Lastovski: *mj\`eko* («mlijeko»), *ml\`adj\`eh* (G.mn. «mlad»), *j\`ep* («lijep»)

L	H		L	H	L		H	L
^*				*	^			*
m	j	e	e	k	o		m	l
							a	a
							d	j
							e	e
								h
							j	e
							e	e
							p	

Akut i dugosilazni naglasak su jednosložni naglasci – razlikuju se po položaju visokoga tona unutar jednoga (naglašenog) sloga. Dugosilazni je pak dvosložni

³⁴ Babić i Josipović (1991: 50–51).

³⁵ Taj se naglasak, zapravo površinski (fonetski) ton, u povijesnom jezikoslovlju uglavnom naziva novim akutom. Stari akut pak naziv je za «naglasak» (prema jednim teorijama riječ je o uzlaznom tonu, a prema drugima o glotaliziranosti otvornika – kao u latvijskom jeziku) koji je postojao u slavenskom prajeziku, a u hrvatskom se jeziku odrazio uglavnom kao kratkosilazni naglasak.

³⁶ Primjeri iz Babić i Josipović (1991: 47, bilješka 38).

naglasak – karakterizira ga niski ton u naglašenom te visoki u prvom zanaglasnom slogu.

Zaključak

Autosegmentna se fonologija, dakle, od ostalih pristupa jeziku najviše razlikuje po tome što jezične prikaze promatra kao višedimenzionalne, kao da imaju nekoliko razina. Na te se razine mogu izdvojiti razna svojstva (glasova, mora, slogova), razlikovna obilježja, fonemi, pa i čitavi morfemi – uglavnom, jedinice koje se u jeziku o kojem je riječ poradi nekoga razloga trebaju razmatrati odvojeno od ostatka iskaza. Tako se u jezicima s glasovnom harmonijom na posebnu razinu izdvajaju razlikovna obilježja po kojima se glasovi moraju podudarati, u tonskim se (i visinskim) jezicima izdvaja ton, u jezicima s nelančanom morfologijom glasovi koji čine morfeme i tako dalje.

Jedna je od prednosti toga pristupa mogućnost prikazivanja pojava kao što su promjene ili pravila koja zahvaćaju međusobno udaljene dijelove govornoga lanca. To su širenje obilježja, pomicanje obilježja s jedne jedinice na drugu, čuvanje tona nakon što nestane odsječak na kojem se ostvarivao, pomični tonovi i slično. Tako je lakše prikazati i foneme koji tijekom izgovora mijenjaju kvalitetu kao da je riječ o dvama glasovima, a traju kao jedan glas – poput kratkih dvoglasnika, afrikata te prenazaliziranih fonema. Jednostavnije se mogu objasniti i pojave poput duljenja u naknadu, gramatičkoga tona te nelančane morfologije, i to sve izdvajanjem relevantnih jedinica na posebnu razinu.

Autosegmentni se pristup uspješno primjenjuje i u opisu hrvatskoga naglasnog sustava. Na taj se način, naime, jednostavnije mogu prikazati i objasniti mnoge pojave svojstvene standardnomu i dijalektalnim naglašavanjima. Spomenimo, primjerice, opreku po dužini kod samoglasnika, razliku između sustava s proširenim i neproširenim visokim tonom, prirodu kratkouzlaznoga naglaska u zadnjem slogu riječi u nekim idiomima, razliku između akuta i dugouzlaznoga naglaska – redom činjenice za koje su starije teorije nudile bitno složenija objašnjenja.

Literatura

- Barić, Eugenija, Mijo Lončarić, Dragica Malić, Slavko Pavešić, Mirko Peti, Vesna Zečević, Marija Znika (1995). *Hrvatska gramatika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Babić, Zrinka (1988). *Accent Systems in Croatian Dialects*. Hulst, Harry van der, N. Smith, eds. *Autosegmental Studies on Pitch Accent*. Dordrecht – Providence: Foris, 1 – 10.

- Babić, Zrinka (1991). *Generativni opis konjugacijskih oblika*. Zagreb: Hrvatsko filološko društvo.
- Babić, Zrinka, Višnja Josipović (1991). U potrazi za sustavnim prikazom hrvatskih naglasaka. *Suvremena lingvistika* 31-32: 37 – 58.
- Browne, E. Wayles, James D. McCawley (1965). Srpskohrvatski akcenat. *Zbornik za filologiju i lingvistiku* 8: 147–151.
- Clements, George N., Kevin C. Ford (1981). On the phonological status of downstep in Kikuyu. Goyvaerts, Didier L., ed. 1981, 309 – 357.
- Clements, George N., John Goldsmith, eds. (1984). *Autosegmental Studies in Bantu Tone*. Dordrecht: Foris.
- Dobrovolsky, Michael, Francis Katamba (1997a). Phonetics: The sounds of language. O'Grady, William, Michael Dobrovolsky, Francis Katamba, ed., 18–67.
- Dobrovolsky, Michael, Francis Katamba (1997b). Phonology: The function and patterning of sounds. O'Grady, William, Michael Dobrovolsky, Francis Katamba, eds. 69–131.
- Ethnologue, Languages of the World*. <http://www.ethnologue.com>, posjećeno: 26. ožujka 2005.
- Garde, Paul (1993). *Naglasak*. Zagreb: Školska knjiga.
- Gussenhoven, Carlos, Haike Jacobs (1998). *Understanding Phonology*. London: Arnold.
- Goyvaerts, Didier L., ed. (1981). *Phonology in the 1980's*. Ghent: E. Story-Sciencia.
- Halle, Morris (1997). On stress and accent in Indo-European. *Language* 73.2: 275–313.
- Halle Morris, Jean-Roger Vergnaud (1980). Three dimensional phonology. *Journal of Linguistic Research* 1: 83–105.
- Ivić, Pavle, Ilse Lehiste (1965). Prilozi ispitivanju fonetske i fonološke prirode akcenata u savremenom srpskohrvatskom jeziku. *Zbornik za filologiju i lingvistiku* 8: 75 – 129.
- Jelaska, Zrinka (2004). *Fonološki opisi hrvatskoga jezika: glasovi, slogovi, naglasci*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- Kaye, Jonathan (1986/87). The case in Moroccan Arabic. *The Linguistic Review* 6: 131–159.
- Katamba, Francis (1989). *An Introduction to Phonology*. London: Longman.
- Kim, Ch.-W. (1981). Representation and derivation of tone. Goyvaerts, Didier L., ed., 271–285.
- Langston, Keith (1997). Pitch accent in Croatian and Serbian: Towards an autosegmental analysis. *Journal of Slavic Linguistics* 5.1: 80 – 116.
- Laughren, Mary (1984). Tone in Zulu nouns. Clements, George N., John Goldsmith, eds. 183–234.
- Lieber, Rochelle (1987). *An Integrated Theory of Autosegmental Processes*. New York: State University of New York Press.
- Matasović, Ranko (2001). *Uvod u poredbenu lingvistiku*. Zagreb: Matica hrvatska.
- McCarthy, John J. (1981). A prosodic theory of nonconcatenative morphology. *Linguistic Inquiry* 12: 373–418.

- Mihaljević, Milan (1991). *Generativna i leksička fonologija*. Zagreb: Školska knjiga.
- O'Grady, William, Michael Dobrovolsky, Francis Katamba, eds. (1997). *Contemporary Linguistics, An Introduction*. London: Longman.
- Spencer, Andrew (1996). *Phonology*. London: Blackwell.
- Steinbergs, Aleksandra (1997). The classification of languages. O'Grady, William, Michael Dobrovolsky, Francis Katamba, eds., 372–415.
- Vuković, Zrinka (1978/79). O glagolskoj naglasnoj tipologiji. *Jezik 2*: 33 – 42.

Popis simbola:

Fonemi:³⁷

1. međunarodni simboli

ε – nenapeti srednji prednji otvornik

Λɪ – dvoglasnik: prvi dio nenapeti srednji stražnji, drugi dio nenapeti visoki prednji otvornik

y – visoki prednji zaobljeni otvornik

œ – nenapeti srednji prednji zaobljeni otvornik

w – labiovelarni kliznik

h – bezvučni glotalni frikativ

ɭ – bezvučni lateralni frikativ

mb – prenazalizirani zvučni dvousnjeni okluziv

nd – prenazalizirani zvučni zubni okluziv

ng – prenazalizirani zvučni velarni okluziv

kp – složeni bezvučni okluziv: prvi je dio velarni, a drugi dvousnjeni

c – bezvučni palatalni okluziv

ʃ – zvučni palatalni okluziv (nije IPA)

dz – zvučna zubna afrikata

n! – prenazalizirani bezvučni postalveolarni klik

³⁷ Navedeni su samo znakovi koji ne postoje u hrvatskoj abecedi ili pak postoje, ali imaju drugačiju vrijednost. Znakovi su preuzeti iz međunarodnoga fonetskog alfabeta (IPA), osim znaka za zvučni palatalni okluziv, za koji se u članku iz tehničkih razloga koristilo slovo *j* s obrnutom kvačicom /*ʃ*/. Neki su primjeri navedeni onako kako se tradicionalno pišu na jeziku iz kojega su preuzeti. Za primjere iz hrvatskoga jezika (i za foneme i za nadodsječna svojstva) korišteni su znakovi u skladu s tradicionalnim hrvatskim pravopisom.

2. tradicionalni simboli

y – palatalni kliznik (zulu), jednak hrvatskomu /j/ – IPA /j/
ny – palatalni nosni sonant (mende) – jednak hrvatskomu fonemu /nj/
nj – prenazalizirana zvučna palatoalveolarna afrikata (zulu)
nq – vidi /n!/

Tonovi:

1. za jezike s temeljnim ravnim tonovima:

á – visoki
ā – srednji
à – niski
â – silazni
ǎ – uzlazni

2. za jezike s temeljnim ravnim i obrisnim tonovima:

ā – visoki (ravni)
á – uzlazni
à – silazni
ǎ – silazno-uzlazni

Adresa autora:

Budicinova 12
52100 Pula
davidmandic@hotmail.com

AUTOSEGMENTAL PHONOLOGY AND ACCENT

The topic of this paper is the application of multi-tiered phonology to the study of prosodic phenomena. The first section provides an introduction to autosegmental phonology, as well as several examples of non-linear approach to certain linguistic facts not related to accent. The aim of the second section is to demonstrate how various prosodic, mainly tonal phenomena, which could not be accounted for adequately by older theories, can be handled with this approach. The third section focuses on the prosody of the Croatian language - it is primarily